

Katarzyna Anna Drozd-Urbańska

University of Warsaw (Poland)

e-mail: katarzyna.drozd@uw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-2544-4877>

**W wirze historii – człowiek na tle wydarzeń przełomowych.
Obraz protestów w 2020 r. we współczesnej literaturze
białoruskiej na przykładzie wybranych opowiadań
z tomu „Перапыс у музеі” Alhierda Bacharewicza**

In the Vortex of History – an Individual Against the Backdrop of Groundbreaking Events. The Image of Protests in 2020 in Contemporary Belarusian Literature on the Example of Selected Stories from the Volume „Перапыс у музеі” (“A Police Search in the Museum”) by Alhierd Bakharevich

У віры гісторыі – чалавек на фоне пераломных падзей. Вобраз пратэстаў 2020 года ў сучаснай беларускай літаратуры на прыкладзе выбранных апавяданняў з кнігі „Перапыс у музеі” Альгерда Бахарэвіча

Abstract

The article is devoted to the protests after the falsified presidential elections in Belarus in 2020 on the example of a collection of stories by Alhierd Bakharevich “A Police Search in the Museum”. Particular attention is paid to the creation of heroes, as well as the entanglement of the individual in history. The characters are divided into two groups: ordinary people who, despite their fear, decided to participate in demonstrations, and people struggling with the hardships of everyday existence, who, despite their lack of political involvement, become the subject of interest of representatives of the authoritarian power. The collection of stories, published in 2023, introduces a new direction in contemporary Belarusian prose related to protests. The analyzed work has not yet been the subject of in-depth reflection in literary studies. A traditional comparative analysis was used, where the decisive criterion was the positioning in relation to the role of executioner – victim. The aim of the article is to point out that the heroes of social protests were ordinary people who were pushed into action by their disagreement over the open violation of freedom of choice and the inability to decide on their fate, or the brutality of the representatives of the authorities. In the stories, there are characters expressing both individual and collective experience. The created characters and their adventures are therefore a literary record of events

related to the post-election protests and everyday existence. The analysis proved that in the image of the protests, special attention was paid to a man and the role of history in his life. The characters created are ordinary people, representatives of various professions and social classes. These are not individuals whose character traits would make them stand out from society. These are average people who are unable to accept the actions of the authorities any longer. The past is largely absent, as it is only marginally remembered. Such an approach allows us to emphasize the role of ongoing events and indicates that they determine a person's life.

Keywords: Alhierd Bakharevich, contemporary Belarusian literature, protests, Belarus

Abstrakt

Artykuł został poświęcony protestom po sfałszowanych wyborach prezydenckich na Białorusi w 2020 r. na przykładzie zbioru opowiadań Alhierda Bacharewicza *Пераптыс у музэі*. W centrum badań znajdują się kreacje bohaterów, a także uwikłanie jednostki w historię. Bohaterowie dzielą się na dwie grupy: zwykłych ludzi, którzy mimo odczuwanego strachu zdecydowali się uczestniczyć w demonstracjach oraz ludzi zmagających się z trudem codziennej egzystencji, którzy pomimo braku zaangażowania politycznego stają się przedmiotem zainteresowania przedstawicieli autorytarnej władzy. Wydany w 2023 r. zbiór opowiadań wprowadza do współczesnej prozy białoruskiej nowy kierunek związany z protestami. Analizowany utwór nie był dotąd przedmiotem pogłębionej refleksji literaturoznawczej. Autor artykułu operuje tradycyjną analizą porównawczą, w której nadrzędnym kryterium było pozycjonowanie względem roli kat-offiara. Celem artykułu jest weryfikacja hipotezy, że bohaterami społecznych protestów byli zwykli ludzie, których do działania pchnęła niezgoda na jawne pogwałcenie wolności wyboru i brak możliwości decydowania o swym losie lub bestialstwo przedstawicieli władzy. W opowiadaniach odnajdujemy bohaterów wyrażających doświadczenie zarówno jednostkowe, jak i zbiorowe. Wykreowane postacie i ich perypetie są zatem literackim zapisem wydarzeń związanych z powyborczymi protestami, jak i codzienną egzystencją. Przeprowadzona analiza dowiodła, że w obrazie protestów szczególną uwagę poświęcono człowiekowi i roli historii w jego życiu. Wykreowani bohaterowie to zwykli ludzie, przedstawiciele różnych zawodów i warstw społecznych. Nie są to jednostki, których cechy charakteru wyróżniałyby na tle społeczeństwa. To przeciętne osoby nie potrafiące dalej akceptować działań władzy. W większości pozbawione przeszłości, ta bowiem wspomniana jest marginalnie. Takie ujęcie pozwala uwypuklić rolę odbywających się wydarzeń i wskazuje, że to one determinują życie człowieka.

Słowa kluczowe: Alhierd Bacharewicz, współczesna proza białoruska, protesty, Białoruś

Анацыя

У дадзеным артыкуле абмяркоўваецца вобраз пратэстаў пасля сфальсіфікаваных прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі ў 2020 г. на прыкладзе зборніка апавяданняў Альгерда Бахарэвіча *Пераптыс у музэі*. Апавяданьні. Асабліва ўвага надаецца стварэнню вобразаў герояў, а таксама дэтэрмінацыі асобы гісторыяй. Героі падзяляюцца на дзве групы: звычайныя людзі, якія, нягледзячы на страх, вырашылі выйсці на дэманстрацыі, і тыя, хто жывуць клопатамі паўсядзённага жыцця, але, нягледзячы на сваю палітычную

незаангажаванасць, становяцца аб’ектам цікавасці прадстаўнікоў аўтарытарнай улады. Зборнік апавяданняў, які выйшаў у 2023 годзе, уводзіць у сучасную беларускую прозу новую тэму, звязаную з пратэстамі. Згаданы твор яшчэ не стаў прадметам глыбокага літаратуразнаўчага разгляду. У артыкуле выкарыстаюцца традыцыйны параўнальны аналіз, дзе вырашальным крытэрыем было пазіцыянаванне ў адносінах да ролі ката-ахвяры. Мэта артыкула — адзначыць, што героямі сацыяльных пратэстаў былі звычайныя людзі, якіх падштурхнула да дзеяння нязгода з адкрытым парушэннем свабоды выбару і вырашэннем іхняга лёсу, альбо жорсткасць прадстаўнікоў ўлады. У апавяданнях мы знаходзім персанажаў, якія выказваюць як індывідуальны, так і калектыўны вопыт. Такім чынам, створаныя героі, іхнія перыпетыі — гэта літаратурны запіс падзей, звязаных з паслявыбарчымі пратэстамі і паўсядзённым жыццём. Аналіз паказаў, што ў вобразе пратэстаў асабліва ўвага нададзена чалавеку і ролі гісторыі ў ягоным жыцці. Створаныя персанажы — звычайныя людзі, прадстаўнікі розных прафесій і сацыяльных класаў. Гэта не тыя асобы, рысы характару якіх вылучалі б іх з грамадства. Гэта звычайныя людзі, якія не могуць далей трымаць дзеянні ўлады. У асноўным героі пазбаўлены мінулага, якое згадваецца толькі маргінальна. Гэта падкрэслівае ролю падзей, якія адбываюцца, і сведчыць пра тое, што яны вызначаюць жыццё чалавека.

Ключавыя словы: Альгерд Бахарэвіч, сучасная беларуская літаратура, пратэст, Беларусь

9 sierpnia 2020 r. to jedna z najważniejszych dat we współczesnej historii Białorusi. Ogłoszone oficjalne wyniki przeprowadzonych tego dnia wyborów prezydenckich wywołały falę masowych protestów w wielu miastach. Społeczeństwo zdecydowało sprzeciwić się jawnemu sfałszowaniu elekcji, polegającemu na rzekomym zwycięstwie z miażdżącą przewagą Alaksandra Łukaszenki (Krzewińska, 2022, s. 80). Był to punkt kulminacyjny, gdyż niezadowolone społeczne z powodu aresztowań kontrkandydatów¹ dotychczasowego prezydenta narastało w trakcie prowadzonej kampanii stopniowo². Powtórzono dobrze znany schemat z wcześniejszych wyborów, a więc eliminację oponentów walczących o urząd głowy państwa – Cichanouskiego, Cepkały i Babaryki, który tym razem sprawdził się jedynie częściowo³. Ostatecznie komitety wyborcze wymienionych wyżej kandydatów połączyły się i otrzymały zgodę na rejestrację Swiatłany Cichanouskiej jako kandydatki zjednoczonej opozycji. Niezależne badania jednoznacznie wskazują, że to ona zwyciężyła w głosowaniu i powinna objąć urząd głowy państwa. Jednakże na skutek presji władz i zagrożenia aresztowaniem zmuszona została do opuszczenia ojczyzny. Demokratyczny świat nie uznał kolejnego „zwycięstwa” dotychczasowego prezydenta. Reprezentacji interesów narodu

¹ Aresztowano Siarhieja Cichanouskiego i Wiktora Babarykę. Natomiast Walery Capkała przebywa za granicą. Patrz więcej: Prus, 2020, s. 49.

² O próbie zjednoczenia się osób związanych z kulturą i oporze jeszcze przed sfałszowaniem wyborów wspominał Andrej Chadanowicz w artykule *Białoruski #kultprotest* (Chadanowicz, 2021, s. 63).

³ Eliminacja politycznych przeciwników była stosowana przez Łukaszenkę jeszcze przed objęciem prezydentury, patrz więcej: Kazanecki, 2020, s. 68–70.

białoruskiego podjęła się działająca na emigracji Rada Koordynacyjna z Cichanowską na czele.

Zarówno same protesty, jak i ich konsekwencje są przedmiotem ożywionej dyskusji tak badaczy zajmujących się tematyką białoruską jak i zwykłych obywateli tego państwa, w szczególności przebywających na emigracji. Analizowany jest sposób stłumienia buntu, podkreślana jest brutalność sił bezpieczeństwa wobec często pokojowych aktów sprzeciwu (Prus, 2020, s. 46–47). Refleksji poddawane są motywy leżące u podstaw decyzji Łukaszenki dotyczącej rozprawy z protestującymi i podjęte w tym zakresie działania, zwłaszcza prośba o wsparcie logistyczne skierowana do prezydenta Rosji Władimira Putina, prowadząca do ponownego silnego uzależnienia Białorusi od woli Kremla (Świerczek, 2022, s. 13–42).

Ponadto demonstracje postrzegane są jako istotny czynnik wpływający na poczucie odrębności narodowej Białorusinów, element umacniania ich tożsamości⁴. W historii Republiki Białorusi to największe protesty, zarówno pod względem liczby uczestników, jak i zasięgu terytorialnego. Swoją skalą przyćmiły wystąpienia z 2006 i 2010 roku. Wielokrotnie w trakcie marszów posługiwano się kolorami białoczerwono-białym jako symbolem niepodległej i antyłukszenkowskiej Białorusi, a samo wykorzystywanie tych barw było przyczyną represji ze strony władzy. Odwoływano się też do elementów kultury tradycyjnej, co jak podkreśla Tatsiana Marmysh w artykule: *Folklorizm w oporze społecznym: studium przypadku Białorusi 2020–2021* również oddziaływało pozytywnie na poczucie tożsamości narodowej (Marmysh, 2022, s. 67–84). Znaczącą rolę w protestach odegrały białoruskie kobiety (Getka, 2022, s. 133–151).

Niewątpliwie dynamicznie zmieniająca się sytuacja po wyborach, w tym wspomniany masowy sprzeciw wobec działań prezydenta Alaksandra Łukaszenki, a także brutalność i bezwzględność przedstawicieli władzy w tłumieniu oporu społeczeństwa znalazła odzwierciedlenie we współczesnej literaturze białoruskiej, w przypadku której obecnie można już mówić o odrębnym nurcie związanym z protestami, jak i innych dziedzinach kultury⁵. Jedną z pierwszych form artystycznego wyrazu w odniesieniu do omawianych wydarzeń były utwory poetyckie. W zasadzie były one prezentowane na stronach internetowych od początku demonstracji, często jako wyraz emocji przeży-

⁴ O kwestiach związanych z tożsamością w kontekście wspomnianych wyborów pisał Ryszard Radzik w tekście: *Główne czynniki formowania się nowoczesnej wspólnoty białoruskiej (XIX–XXI w.)*. Patrz więcej: Radzik, 2022, s. 113–158. Natomiast szerszej analizy dokonały Joanna Getka i Jolanta Darczewska w książce: *Na drodze do wolności. Białoruska partyzantka kulturowa w przestrzeni publicznej i w Internecie*. Patrz więcej: Darczewska, Getka, 2021.

⁵ Andrej Chadanowicz wspomina o działaniach podjętych przez przedstawicieli kultury w ramach protestów, m.in. aktorzy i wszyscy reżyserzy Narodowego Teatru im. Janki Kupały w Mińsku złożyli wypowiedzenia z pracy w ramach dezaprobaty działań władzy. Patrz więcej: Chadanowicz, 2021, s. 65.

wanych przez ich uczestników. Udostępniano je na zagranicznych portalach⁶, ponieważ władze szybko podjęły działania zmierzające do ograniczenia swobody publikacji w białoruskim Internecie, zaś od lat rozpowszechnianie opozycyjnych treści na tradycyjnych nośnikach jest prawie niemożliwe (Prus, 2020, s. 46). Potrzebę literackiej ekspresji w odniesieniu do tak istotnych wydarzeń i wyrażenia własnych emocji z nimi związanych mieli zarówno przedstawiciele starszego pokolenia – Antanina Chatenka, Uładzimir Niaklajeu, średniego – Wolha Hronskaja, Dimitri Stroccew, Siarhiej Pryłucki jak i osoby debiutujące – Artur Kamarouski. Analizy poezji napisanej w roku 2020 dokonała Natalia Rusiecka w artykule: *Ewaluacja białoruskiej poezji protestu*⁷.

Wobec braku możliwości prezentowania swej, często nieprzychylniej władzom, twórczości w oficjalnym obiegu (Puszkina, Jankuta, Bacharewicz, Vaičiūnas i Chadanowicz, 2023) niektórzy przedstawiciele kultury w tym teatru, literatury czy sztuk plastycznych zostali zmuszeni do opuszczenia ojczyzny⁸. Fala emigracji po wyborach w 2020 r., jest zjawiskiem masowym i dotyczy także zwykłych obywateli niegodzących się na dalsze umacnianie autorytaryzmu w ich ojczyźnie (*Białoruska migracja. Dokąd i dlaczego Białorusini wyjeżdżali w roku 2022*, 2023). Czasami jest to jedyny sposób na uniknięcie aresztu i innych form represji oraz godne życie bez ciągłych politycznych nacisków. Należy podkreślić, że grupą szczególnie represjonowaną po kolejnych antyłukaszenkowskich protestach jest białoruska inteligencja stawiająca sobie za cel przetrwanie kultury narodowej⁹. Na wyjazd za granicę zdecydował się m.in. od dawna krytykujący władzę Alhierd Bacharewicz, który od listopada 2020 r. przebywa poza Białorusią. W kraju kolejne jego książki trafiają na listę utworów zakazanych jako zawierające treści ekstremistyczne. Tak jest w przypadku powieści *Sabaki Euryopy* (Raman Baharëviča «*Sabaki ĘŹropy*» Źlady Belarusi pryznali «*ĘkstrĚmiskim matĚryŹalam*», 2022) i *Ostatniej ksiŹżki Pana A* (*ZabaroneyŹ knigi Ź Belarusi: ĘkstrĚmizm*, «*nŹpravil'naŹ*» lŹboŹ i «*nebŹspeĉnaŹ*» ĘistoryŹ, 2023).

Zbiór opowiadań *PeŹpampyc y myŹzi* wydany w 2023 r. nawiŹzuje do protestów 2020 r. Odnajdujemy w nim odniesienia nie tylko do demonstracji, ale teŹ relacji miĹdzyludzkich w społĹczenŹstwie, w którym jedna ze stron dominuje ze wzglĹdu na wykonywany zawoĹd czy pozycjĹ społĹcznŹ wynikajŹcŹ z poparcia dla reŹżimu. Przedmiotem analizy w niniejszym artykule jest obraz wydarzeŹ, w tym elementy realiów społĹczno-politycznych umieszczone w narracji. Ponadto refleksji poddano sposoĹ kreacji bohaterów i ich relacje. To bowiem rŹzne postaci zarówno ofiar jak

⁶ Mimo wyłŹczenia sieci w MiŹnsku działaly alternatywne sieci internetowe przygotowane wczeŹniej. Patrz wiĹcej: Kazanecki, 2020, s. 78.

⁷ Ponadto o poezji protestu wypowiadał siĹ Andrej Chadanowicz: *Poezja protestu i solidarnoŹci na Białorusi* (Chadanowicz, 2020).

⁸ O represjach wymierzonych w przedstawicieli kultury wspominał Artur Klinau. Patrz wiĹcej: Klinau, 2022, s. 67.

⁹ DoŹwiadczenia młodych przedstawicieli inteligencji z protestów opisała Swietłana Aleksijewicz. Zobacz: Aleksijewicz, 2014, s. 491–505.

i katów¹⁰, a także ich zachowanie, odczuwane emocje i reakcje na skrajne sytuacje, w tym brutalność organów państwowych w tłumieniu sprzeciwu społecznego, tworzą panoramiczność przedstawionych zdarzeń. Celem artykułu jest wskazanie, że bohaterami społecznych protestów byli zwykli ludzie, których do działania pchnęła niezgoda na jawne pogwałcenie wolności wyboru i decydowania o swym losie lub bestialstwo przedstawicieli władzy. W opowiadaniach Bacharewicz odnajdujemy więc bohaterów wyrażających zarówno jednostkowe, jak i zbiorowe doświadczenie. Na ten aspekt związany z postacią literacką zwracała uwagę Hanna Gosk¹¹:

W takim ujęciu postać literacka, wytwór określonych poetyk i stylów, wyraża przede wszystkim jednostkowe oraz zbiorowe doświadczenie ludzkie, swoimi perypetiami często uosabia matrycę losu człowieka uwikłanego w historię określonego społeczeństwa i mikrohistorię własnego losu (Gosk, 2006).

Wykreowane postacie i ich perypetie są zatem literackim zapisem wydarzeń związanych z powyborczymi protestami jak i codzienną egzystencją. Bohaterami są osoby o różnym wykształceniu, zainteresowaniach czy sytuacji rodzinnej, zarówno mężczyźni jak i kobiety. Niewątpliwie łączy ich chęć wyrażenia sprzeciwu wobec kierunku polityki władzy lub też doświadczane niedogodności wynikające z niskiej pozycji w hierarchii społecznej, gdzie dominują osoby powiązane z urzędnikami państwowymi wykorzystujące swoje koneksje w życiu codziennym. Ich losy to także świadectwo wpływu historii na życie przeciętnego człowieka, który nie zawsze chcąc aktywnie uczestniczyć w wydarzeniach przełomowych zostaje do tego zmuszony przez zewnętrzne okoliczności.

Należy także wspomnieć o przedmowie autora, w której wskazuje on na rolę pisarza, a więc obowiązek dania świadectwa prawdzie i historię jako swoistą machinę kształtującą losy jednostek i zbiorowości (Baharëvič, 2023, s. 7). Ponadto autor podkreśla, że zamieszczone w tomie opowiadania napisane zostały pod wpływem silnej wewnętrznej potrzeby przelania na papier własnego postrzegania rzeczywistości, w tym szczególnie wydarzeń przełomowych, których był naocznym świadkiem. To z niej czerpał inspirację pisząc kolejne strony książki. Ma też świadomość, że o ile człowieka mogą dotknąć represje, o tyle słowo pisane przetrwa. To właśnie ono jest potężną bronią w rękach literatów, ponieważ za jego pośrednictwem jest utrwalana prawda o wydarzeniach historycznych (Baharëvič, 2023, s. 8–9). Czuje się więc w obowiązku skorzystać z przywileju wolności pisania, jakiego doświadcza przebywając poza granicami Białorusi, w wybranej przez siebie formie i na każdy temat¹².

¹⁰ Ze względu na złożoność zagadnienia w artykule omówiono kwestie związane z osobami wyrażającymi sprzeciw wobec władzy.

¹¹ Na taką rolę postaci literackiej zwracałam też uwagę w przypadku kreacji bohaterów w utworze Juryja Stankiewicza *Kochać noc – prawo szczurów* (Drozd, 2020).

¹² Na fakt, że w kreacji bohaterów można znaleźć cechy samego Bacharewicz i Cimafiejewej zwracał uwagę Andrej Chadanowicz komentując wydanie utworu (Chadanowicz, 2023).

Kilku słów uwagi wymaga sama struktura zbioru. Znalazły się w nim opowiadania zróżnicowane stylistycznie i tematycznie, jednak motywem łączącym je są kwestie związane z szeroko pojętymi protestami jak i życiem codziennym w państwie autorytarnym, zdominowanym przez grupę rządzącą bezwzględnie wykorzystującą zajmowane stanowiska. Jak już wspomniano bohaterowie to zarówno osoby sprzeciwiające się władzy jak i wiernie wykonujące jej polecenia, co nie tylko wpływa na panoramiczność przedstawionych wydarzeń, ale też wprowadza kwestie dylematów aksjologicznych – podziału na dobro i zło oraz oceny konkretnych zachowań. Stąd też w narracji dość często wykorzystywanym środkiem stylistycznym jest kontrast. Właśnie w opowiadaniu *Азарэньне* rozpoczynającym zbiór narrator podkreśla, że ludzie dzielą się na ofiary i katów, co pozycjonuje ich względem otaczającego świata. Jest to więc jeden z możliwych sposobów analizy i interpretacji kreacji bohaterów i to on zostanie wykorzystany w odniesieniu do poszczególnych postaci.

W opisach protestów zamieszczonych w opowiadaniach zostały uwzględnione różne perspektywy, poprzez fakt, że bohaterowie to zwykli ludzie, którzy nie mogą pogodzić się z działaniami władz, mimo odczuwanego strachu, zdecydowali się wyjść na ulicę. To przeżywane przez nich silne emocje wpływają na postrzeganie wydarzeń. Tak jest w przypadku wspomnianego już opowiadania *Azarennie* nawiązującego do masowych demonstracji na ulicach Mińska. Protesty przedstawione zostały z perspektywy mieszkańca jednej z ulic w centrum miasta. Jak podkreślono jest to dzielnica prestiżowa, niedostępna dla przeciętnego obywatela. W narracji zwraca uwagę kontrast między spokojnym, wręcz schematycznym życiem bohatera, a wydarzeniami, które zmieniają jego bieg. Codziennosc M. od lat była schematyczna i uporządkowana, podzielona między pracę, spotkaniami ze znajomymi i rodziną. Tę dobrze znaną monotonię burzą niecodzienne zachowania wielu ludzi. Protesty zostały opisane z perspektywy subiektywnych doświadczeń jednostki. M. obserwuje kolejne zmiany w stabilnej dotychczas egzystencji. Przede wszystkim jego uwagę zwracają dość głośne dźwięki dobiegające z centrum miasta, przypominające wybuchy. Już to na tyle niepokoi bohatera, że postanawia obserwować najbliższą mu przestrzeń z okna mieszkania. Następnie dostrzega idące ulicami grupy ludzi jakże różne od mijanych codziennie zwykłych spacerowiczów. Osoby te cechuje pośpiech i swoiste napięcie świadczące o odczuwanym strachu. Wraz ze wzrostem liczby nerwowo przemieszczających się mieszkańców Mińska pojawiają się pojazdy wojskowe (Baharëvič, 2023, s. 14). To narastające napięcie i strach wśród zwykłych obywateli przyczynia się do zmiany nawyków M. i jego rodziny. Regularne dotychczas osobiste kontakty krewnych ulegają przerwaniu, ponieważ przemieszczanie się po mieście skutkuje narażaniem się na przypadkowe represje (Baharëvič, 2023, s. 15). Ryzyko to podejmuje jedynie matka mężczyzny.

Z jednej strony bohater odczuwa strach, z drugiej zaś podkreśla poczucie wspólnoty, przewagi liczebnej protestujących i wynikające z nich wrażenie bezpieczeństwa. Wcześniej, gdy uczestniczył w demonstracjach był w mniejszości. Ponadto towarzyszyło mu ciągle napięcie wynikające z zagrożenia aresztowaniem i dalszymi repre-

siami. Nieustannie oglądał się za siebie i często marsz kończył ucieczką (Baharëvič, 2023, s. 17–18). Ponownie więc zastosowano kontrast w opisie emocji towarzyszących M. w trakcie mniej licznych demonstracji w przeszłości oraz masowych występów w 2020 r. W przeszłości był to strach i lęk, obecnie duma i siła wynikająca z liczby uczestników. Świadczy to o zmianach w mentalności jednostki, a pośrednio też zbiorowości. Teraz mężczyzna zwraca uwagę na masowość zjawiska, podkreśla nieustannie rosnącą liczbę ich uczestników poprzez takie określenia jak: dziesiątki, setki, tysiące (Baharëvič, 2023, s. 16). Przygląda się poszczególnym osobom idącym w demonstracji, zwłaszcza ich twarzom w większości uzewnętrzniającym poczucie szczęścia. Demonstranci okrzykami zachęcają biernych obserwatorów do przyłączenia się do protestów! (Baharëvič, 2023, s. 17). Bohater bacznie śledzi otaczające go masy. Jego uwagę przyciąga mężczyzna i kobieta, notabene w ich kreacji można dostrzec cechy samego Alhierda Bachrewicza i jego żony Julii Cimafejowej¹³. Są to bohaterowie, którzy jako jedyni pojawiają się w innych wybranych opowiadaniach z tomu. Ich obecność stanowi o ciągłości narracji. Rozmawiają oni o motywach dołączenia do tłumu. Mężczyzna nie ukrywa, że jest na marszu tylko ze względu na kobietę (Baharëvič, 2023, s. 18–19). W pewnym momencie odłączają się od demonstrantów i postanawiają wrócić do domu. W końcu dociera informacja o aresztowaniach osób uczestniczących w marszu. Ich powrót staje się dramatyczną ucieczką, której niepowodzenie oznacza aresztowanie i represje. Biegając w strugach odnajdują schronienie w sklepie, gdzie starają się stworzyć wrażenie zwykłych klientów. Jednak sprzedawcy odwracając od nich wzrok, sygnalizują, że doskonale wiedzą, co było przyczyną wejścia do sklepu. Za nimi pojawiają się inni uciekający (Baharëvič, 2023, s. 23–24).

Niewątpliwie w opowiadaniu *Азарэньне* zwraca uwagę sposób opisu protestów. Z jednej strony jest to indywidualna perspektywa bohatera, który z biernego obserwatora staje się aktywnym uczestnikiem. Historia więc decyduje o jego losie i sprawia, że znajduje się w centrum wydarzeń nie do końca w pełni zgodnie ze swoją wolą. Z drugiej zaś kilkakrotnie akcentowana jest masowość zjawiska, poprzez takie określenia jak: tłum, ludzie niczym rzeka. Ponadto towarzyszące bohaterom emocje od strachu po radość m.in. wynikającą z poczucia wspólnoty świadczą, że godność i wystąpienie w słusznej sprawie są ważniejsze niż osobiste bezpieczeństwo.

Podobną motywację do udziału w protestach można zaobserwować w opowiadaniu *Прачытай гэта шэптам*. Główny bohater – Zmicier regularnie uczestniczy w marszach. Co ciekawe zawsze ma przy sobie pęk kluczy, które w razie ucieczki mają mu umożliwić dostanie się do pomieszczeń będących w tej sytuacji azylem, a znajdujących się w różnych dzielnicach miasta. Klucze dają mu więc namiastkę poczucia bezpieczeństwa. Choć sam przyznaje, że najlepiej czuje się w tłumie uczestniczącym w manifestacjach (Baharëvič, 2023, s. 155–157). W trakcie przejazdu autobusem zachowanie jego świadczy o odczuwanym lęku i niepewności. Jest nerwowy, a jedno-

¹³ Na fakt, że w kreacji bohaterów można znaleźć cechy samego Bachrewicza i Cimafejowej zwracał uwagę Andrej Chadanowicz komentując wydanie utworu (Chadanowicz, 2023).

częściej nie potrafi zrezygnować z udziału w demonstracji. Uważa, że bezpieczniej jest maszerować ze znajomym, wybiera więc przypadkową osobę z tłumu i idzie obok niej, sprawiając wrażenie, że są razem. Obserwując demonstrujących podkreśla ich liczbę poprzez określenia „morze ludzie”, a on stanowi tylko „kroplę” w nim. Zauważa, że na marsz przybyły całe rodziny, o czym mają świadczyć ożywione rozmowy między uczestnikami (Baharëvič, 2023, s. 157). W końcu tłum rozdziela się i nagle okazuje się, że trwa oblawa. Klucze, które tyle razy ścisnął w dłoni Zmicier są teraz jego ratunkiem. Otwiera drzwi do biblioteki dziecięcej – miejsca pracy matki. Jest niedziela więc instytucja jest nieczynna. Tym samym staje się doskonałym miejscem kryjówki – nikt nie będzie tutaj szukał protestujących. Gdy próbuje zamknąć drzwi okazuje się, że osoby uciekające razem z nim też liczą na schronienie (Baharëvič, 2023, s. 158–159). Opis ucieczki przypomina ten z utworu *Oblawa* Wasila Bykaua, gdzie nieustannie wzrasta u bohatera poczucie osaczenia. Tutaj posłużono się słownictwem typowym dla polowania, zatem uciekający to zdobycz, a ścigający to myśliwi (Baharëvič, 2023, s. 160). Ukrywający się słyszą działania podejmowane przez prowadzących oblawę. Starają się ocenić ich liczbę, mają zarazem poczucie osaczenia, które potęguje brak możliwości przyjrzenia się wykonywanym czynnościom.

W analizowanym opowiadaniu przypadkowi ludzie w różnym wieku i o odmiennym statusie społecznym spędzają ze sobą kilka godzin ukrywając się. Warunki, w jakich przebywają urągają ich godności – leżą na podłodze w jednej pozycji, nie mogą nawet skorzystać z toalety. Jednak nie mają wyboru, chcąc uniknąć aresztowania muszą wytrzymać. Szeptem zaczynają ze sobą rozmawiać. Okazuje się, że ich poglądy na bieżącą sytuację różnią się, a mimo to wszyscy zdecydowali się uczestniczyć w proteście. Przeżywany strach skłania ich do refleksji nad sensownością poczynionych działań, nad ich konsekwencjami i skutecznością. Ich rozterki potwierdzają, że nie są oni gotowi ponosić najwyższych ofiar a jedynie zademonstrować swoje poglądy. Mimo chwilowych wątpliwości, odczuwanego lęku, poczucia realnego zagrożenia i doświadczonej niewygody wiedzą, że wybór jest słuszny – nadal uczestniczyć w protestach. Szczególnie pesymistycznie o sytuacji wypowiada się Borys. Nie potrafi spojrzeć optymistycznie na wydarzenia odbywające się w państwie, jak i własną przyszłość. Ma poczucie beznadziei (Baharëvič, 2023, s. 163–165). Natomiast wyjątkową determinację widać u Manuela pochodzącego z Salwadoru, który po 10-letnim pobycie na Białorusi postrzega ją jako swoją ojczyznę. Poczyna się więc też do obowiązku wyrażenia sprzeciwu wobec niesprawiedliwości (Baharëvič, 2023, s. 164–165). Przebywając w bibliotece zaczynają rozmawiać o literaturze. Padają nazwiska klasyków tak białoruskiej m.in. Bykaua, jak i rosyjskiej – Sołżenicyna. Po wielu godzinach pojdynczo udaje im się bezpiecznie opuścić mury biblioteki.

Po raz kolejny kreacja bohaterów podkreśla, że protestujący to zwykli obywatele, którzy swoim zachowaniem mają nadzieję na zmianę sytuacji w państwie, na lepszą przyszłość i normalne warunki życia. Jednak tutaj należy także zwrócić uwagę na miejsce wydarzeń, a więc wspomnianą już bibliotekę dziecięcą. W sensie metaforycznym można postrzegać bibliotekę i zgromadzone w niej książki w szerszym

kontekście jako instytucję stanowiącą podstawę rozwoju kulturalnego społeczeństwa. To ona dała bohaterom schronienie i zagwarantowała bezpieczeństwo. Zachowanie i rozwój kultury stanowią sposób na ocalenie narodu¹⁴. Jednym z jej najważniejszych elementów jest literatura będąca nośnikiem tradycji i historii narodu. Słowo więc ma ogromną siłę. Biblioteka staje się nie tylko azylem, ale miejscem, w którym rozmowa o książkach uspokaja bohaterów i pozwala im zapomnieć o sytuacji, w jakiej się znaleźli. Opowiadanie więc można rozpatrywać metaforycznie w odniesieniu do roli kultury w życiu człowieka¹⁵.

Pytanie o rolę kultury powraca także w opowiadaniu *Менкае мора*. Bohaterką jego jest śpiewaczka – Olga, która spodziewa się aresztowania. W chwilach poprzedzających zatrzymanie, gdy już u progu mieszkania stoją przedstawiciele organów milicji gra na pianinie. To właśnie muzyka pozwala jej choć na moment zapomnieć o trudnym położeniu, w jakim się znajduje, pozwala przezwyciężyć paraliżujący strach i dodaje odwagi. Sprawia, że na swych oprawców patrzy z innej perspektywy. Wydają się być mniej groźni poprzez brak wrażliwości na sztukę (Baharëvič, 2023, s. 110–111).

Pokazując perspektywę zwykłego obywatela Bacharewicz nie unika tematów trudnych dotyczących wspomnianej już relacji kat-ofiara tak jak w przypadku opowiadania *Іхняя Н*.¹⁶ W tekście tym rozpatrywana jest kwestia zmiany położenia człowieka na skutek okoliczności. Narratorem jest mężczyzna, posiadający cechy samego autora, który powraca pamięcią do wydarzeń sprzed lat. Wspomina chwile tuż po ślubie, gdy jeden z dziennikarzy opublikował zdjęcia i serię artykułów dotyczących narratora i jego świeżo poślubionej żony. Dziennikarz ten w swojej pracy często zachowywał się nieetycznie publikując teksty nierzetelne, pomijające znaczące fakty, jedynie mające na celu wzbudzić silne emocje u odbiorców i tym samym zapewnić wysokie zyski ze sprzedaży (Baharëvič, 2023, s. 127–131). Narrator szczerze go nienawidzi, nie potrafi zapomnieć doznanych krzywd i artykułów wzbudzających w czytelnikach nienawiść do pisarza. Jednak od momentu publikacji tekstów okoliczności znacząco się zmieniły. Dziennikarza aresztowano w trakcie protestów – nagle zniknął zostawiając pusty samochód (Baharëvič, 2023, s. 132–133). Stał się jednym z więźniów politycznych, a więc ofiarą reżimu. Z jednej strony narrator więc współczuje mu i chce, by ten odzyskał wolność, z drugiej zaś stawia pytanie dotyczące przeszłości. Czy należy o niej zapomnieć? Czy to, co człowiek robił kiedyś też jest istotne teraz mimo nowej rzeczywistości? To niewątpliwie niełatwe zagadnienia dotyczące m.in. kwestii wartości. Jed-

¹⁴ Na rolę języka i kultury zwracał uwagę Wiktar Marcinowicz w powieści *Мова. Просьба стоіць побач: да вас падыдуць*. Patrz więcej: Marcinovič, 2014, s. 89–90.

¹⁵ W łagrach możliwości czytania książek była dla więźniów istotnym aspektem pozwalającym choć na chwilę zapomnieć o beznadziejnym położeniu. Warto także wspomnieć o poetce Łarysie Heniusz. Gdy przebywała w Gułagu współwięźniowie prosili ją, by pisała wiersze i to one pomagały przetrwać niehumanitarne warunki: Patrz więcej: Geniūš, 1993, s. 196.

¹⁶ Ze względu na temat artykułu analizowany jest jedynie wybrany aspekt dotyczący tegoż opowiadania. Autorka ma świadomość złożoności problematyki w nim podjętej i konieczności uwzględnienia innych aspektów w poszerzonej analizie.

nak takie sytuacje też się zdarzają i wymagają konkretnych rozwiązań, choć wydaje się, że zależą od indywidualnego podejścia każdego człowieka.

Motywy wykorzystania zajmowanej w hierarchii społecznej pozycji jest też obecny w opowiadaniu *Як мне вярнулі ружовага гімлера*. Warto zwrócić uwagę na miejsce akcji, mianowicie sklep z gadżetami erotycznymi znajdujący się blisko centrum. Jego właściciel stara się uczciwie pracować. Zdaje sobie jednak sprawę, że prowadzona przezeń działalność w obecnym ustroju politycznym naraża go na kontrolę stosownych organów, a nawet areszt. Dlatego na wypadek ewentualnego zatrzymania ma ustalone ze sprzedawczynią Lili procedury działania. Sklep nie ma zbyt wielu klientów, aż do chwili, gdy zaczynają się nim zajmować przedstawiciele władzy. Są zainteresowani asortymentem, znają doskonale nowinki rynkowe jak np. różowego himlera, ale nie mają zamiaru płacić. Biorą towar pod pretekstem wypróbowania i zwrócenia, co w przypadku gadżetów erotycznych wydaje się być niemożliwe. Wykorzystują tym samym swoją uprzywilejowaną pozycję i uprzejmość właściciela częściowo wynikającą z odczuwanego strachu, a także dobrego zorientowania w relacjach społecznych (Baharëvič, 2023, s. 182–184).

Dość ciekawą postacią jest znany dziennikarz prowadzący nowo otwartą księgarnię. To osoba publiczna, często występująca w prorządowych mediach, ciesząca się poparciem władzy. Ostatnia jego książka o współczesnych nacjonalistach świadczy o kierunku polityki państwa, gdzie przeciwnicy władzy są w imię prawa i za przyzwoleniem części społeczeństwa piętnowani (Baharëvič, 2023, s. 185). On również dobrze orientuje się w asortymencie sklepu. Co prawda oglądając kolejne gadżety komentuje samą ideę sprzedaży tego typu towarów. Oczywiście odwołując się do retoryki dobra obywateli i państwa widzi w tym zagrożenie dla podstawowej komórki społecznej, jaką jest rodzina. Jednak nie przeszkadza mu to w zabraniu darmowego egzemplarza różowego himlera (Baharëvič, 2023, s. 86–89). Właściciel sklepu w zasadzie biernie przygląda się kolejnym prominentom, którzy wynoszą towar nie zapłaciwszy za niego.

Punktem kulminacyjnym opowiadania jest przemoc psychiczna i fizyczna wobec Lili. Klienci do tej pory bezkarnie i swobodnie wynoszący towar zażądali by sprzedawczyni zademonstrowała na sobie działanie wybranych gadżetów erotycznych. Porwali na niej sukienkę i chcieli siłą zmusić ją do spełnienia swych oczekiwań. Kobiecie udało się uciec. Jednak rażący jest brak reakcji osób postronnych na wołającą pomocy Lilę. Przechodnie są obojętni i udają, że nic się nie dzieje. Brak reakcji świadków zdarzenia wskazuje na zmiany w relacjach międzyludzkich, a także zgodę na postępowanie władzy nawet to wykraczające poza przyjęte normy. Wołanie o pomoc pozostało więc bez odpowiedzi (Baharëvič, 2023, s. 90). Ponadto sposób działania osób zajmujących ważne stanowiska potwierdza społeczny podział: na grupę uprzywilejowaną – ta pozostaje w zasadzie bezkarna, jeżeli tylko oddanie służy władzy i pozostała część społeczeństwa – pozbawioną elementarnych praw i częściowo pogodzonym ze swoim losem. Ponadto obnażona została hipokryzja przedstawicieli władzy, których cechuje podwójna moralność. Na co dzień realizują oficjalną wykładnię ideologii pań-

stwowej, zaś w sferze prywatnej doskonale orientują się w świecie gadżetów erotycznych, co świadczyć może o ich niestandardowych potrzebach seksualnych, które stoją w sprzeczności z propagowaną ideologią. Uczestnictwo w aparacie władzy pozwala im, w odróżnieniu od przeciętnych obywateli, na realizowanie skrywanych fantazji bez obaw o konsekwencje.

Uwagę zwraca dość bierny w stosunku do własnego losu bohater kolejnego opowiadania *Mip камарам*. To mężczyzna w dojrzałym wieku, który nieustannie myśli o córce przebywającej za granicą. Czeką z niecierpliwością na każdy kontakt odbywający się poprzez komunikatory internetowe. Wspomina jej dzieciństwo, chwile zarówno beztrudnej zabawy jak i buntu (Baharëvič, 2023, s. 149–150). Obraz córki z okresu młodości wywołuje w nim silne emocje w tym wzruszenie, czułość, opiekuńczość, bezgraniczną miłość, a jednocześnie potęguje odczuwaną tęsknotę. Próbuje walczyć zarówno ze wspomnieniami, które są świadectwem minionego życia, jak i doświadczanymi obecnie emocjami (Baharëvič, 2023, s. 151). Jedyny sposób na funkcjonowanie w nowej rzeczywistości to zapomnienie o tym, co było. Jednak wydaje się być to niemożliwe, o czym świadczy wygląd pokoju Nasty. Od jej wyjazdu nic się nie zmieniło, a ojciec nawet nie otwiera w nim okna, by nie stracić specyficznego zapachu dającego namiastkę obecności córki (Baharëvič, 2023, s. 152). Za każdym razem w trakcie rozmowy ojciec stara się przestrzec córkę przed powrotem do ojczyzny (Baharëvič, 2023, s. 148). Przyjazd do domu oznacza areszt i więzienie. Mężczyzna nie może na to pozwolić, chce chronić kobietę. O jego bezgranicznej miłości świadczy fakt, że podpisał zgodę na odbycie wyroku za Nastę. Śledczy jednoznacznie wskazał, że córka trafi do więzienia, chyba że on jako częściowo odpowiedzialny za jej wychowanie zgodzi się na odbycie kary (Baharëvič, 2023, s. 153–154).

Wykreowany bohater to ponownie przeciętny obywatel, którego życie diametralnie zmieniło się po wyborach na prezydenta. Doświadcza on poczucia straty, ale też nieustannego zagrożenia wynikającego z działań córki, gdy była w ojczyźnie. Sam nie uczestniczył w protestach, nie wypowiada się o bieżącej sytuacji, nie komentuje kierunku polityki państwa, a mimo to bieżące wydarzenia w państwie determinują jego życie. Po raz kolejny więc historia nie pozwala pozostać biernym.

Poczyniona analiza udowodniła, że w obrazie protestów szczególną uwagę poświęcono człowiekowi i roli historii w jego życiu. Wykreowani bohaterowie to zwykli ludzie, przedstawiciele różnych zawodów i warstw społecznych. Nie są to jednostki, których cechy charakteru wyróżniałyby na tle społeczeństwa. To przeciętne osoby nie potrafiące dalej akceptować działań władzy. Wychodząc na ulice mają świadomość ryzyka i zdają sobie sprawę z potencjalnych konsekwencji. Z jednej strony boją się ich, z drugiej zaś za każdym razem znajdują odwagę by przezwyciężyć swój strach i w tym jest ich bohaterstwo.

W opowiadaniach poprzez kreację bohaterów zwrócono też uwagę na życie codzienne. Rzeczywistość nie jest prosta dla zwykłego człowieka. Musi on bowiem funkcjonować w społeczeństwie silnie zhierarchizowanym przez władzę i osoby z nią

powiązane. Postacie literackie swoim postępowaniem wskazują na świadomość funkcjonujących układów, a jednocześnie często cechuje ich z tego powodu bierność. Doskonale wiedzą, że sami nie są w stanie zmienić rzeczywistości.

Warto także zwrócić uwagę, że w przypadku kreacji bohaterów są oni w większości pozbawieni przeszłości. Ta bowiem wspomniana jest marginalnie, w większości przypadków nie jest w ogóle obecna. Podkreśla to rolę odbywających się wydarzeń i wskazuje, że to one determinują życia człowieka. Liczy się więc to, co jest teraz. Bohaterowie w zasadzie też nie myślą o przyszłości. Ta wydaje się być niepewna, wzbudza więc jedynie strach. Życie postaci literackich koncentruje się na dniu dzisiejszym. To dziś istotne i na tym należy skupić całą uwagę.

Bacharewicz kreując postacie przefiltrowuje je przez własne doświadczenie. Mimo, że nawiązania do białoruskich realiów społeczno-politycznych są ewidentne i łatwo zauważalne nie sposób odmówić jego tekstom walorów artystycznych. W opisach rzeczywistości nie brak odniesień metaforycznych. W tekstach zawarte też są kwestie związane z uniwersalnymi problemami jak pytanie jak dobro i zło, wybaczenie, nienawiść, rola kultury w życiu człowieka.

Ponadto wielokrotnie w opowiadaniach podkreślono liczbę uczestników protestu poprzez odwołania do takich pojęć jak: tłum, masa, rzeka ludzi, morze ludzi. Wielokrotnie tam, gdzie pojawiają się przedstawiciele władzy zaczyna rosnąć napięcie. Budowane jest ono poprzez obserwację zachowań bohaterów, przeżywanych przezeń emocji i podejmowanych działań. Zazwyczaj jest to strach, i natychmiastowa ucieczka. Silne emocje doświadczane przez postacie w sytuacji zagrożenia, ich determinacja przypominają walkę o życie.

REFERENCES

- Aleksijewicz, Swiatłana. (2014). *Czasy secondhand. Koniec czerwonego człowieka*. Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.
- Baharëvič, Al'gerd. (2023). *Peratrus u muzèi. Apavâdan'ni*. Ząbki: Knigaŭka. [Бахарэвіч, Альгерд. (2023). *Ператрус у музеі. Апавяданьні*. Зąбкі: Кнігаўка].
- Białoruska migracja. *Dokąd i dlaczego Białorusini wyjeżdżali w roku 2022*. (22.01.2023). Pobrano z: <https://belsat.eu/pl/news/22-01-2023-bialoruska-migracja-dokad-i-dlaczego-bialorusini-wyjezdżali-w-roku-2022> (dostęp: 15.07.2023).
- Chadanowicz, Andrej. (2021). Białoruski #kultprotest. *Więź*, 4, s. 63–76.
- Chadanowicz, Andrej. (2023). *Peršaâ kniġa prozy ab pratêstah Belarusi: Baharëvič, Peratrus u muzèi*. [Хадановіч, Андрэй. (2023). *Першая кніга прозы аб пратэстах Беларусі: Бахарэвіч, Ператрус у музеі*]. Pobrano z: <https://www.youtube.com/watch?v=IIW4w1rwFqI-&t=535s> (dostęp: 14.07.2023).
- Chadanowicz, Andrej. (2023). *Poezja protestu i solidarności na Białorusi*. Pobrano z: <https://www.youtube.com/watch?v=UovOLXgG2nI> (dostęp: 16.07.2023).

- Drozd, Katarzyna. (2020). Kreacja bohaterów w powieści Jury Stankiewicza *Kochać noc – prawo szczerów* w kontekście przemian literackich przełomu XX i XXI wieku. W: Grzegorz Czerwiński, Ewa Pańkowska (red.). *Między metafikcją a non-fiction. Podmiotowość w literaturze rosyjskiej końca XX – początku XXI wieku / Между метафикцией и нон-фикшн. Субъективность в русской литературе конца XX – начала XXI века* (s. 183–195). Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Darczewska, Jolanta; Getka, Joanna. (2021). *Na drodze do wolności. Białoruska partyzantka kulturowa w przestrzeni publicznej i Internecie*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Geniūš, Larysa. (1993). *Sprodevz'*. Minsk: Mastackaâ litaratura. [Геніюш, Ларыса. (1993). *Споведзь*. Мінск: Мастацкая літаратура].
- Getka, Joanna. (2022). „Matki zmian” i „bojowniczkę światła”. Kobięca twarz białoruskich protestów i kontrkultury. W: Joanna Getka, Iwona Krycka-Michnowska (red.), *Herstoria. Autorki i bohaterki tekstów kultury* (s. 133–151). Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Gosk, Hanna. (2006). Opowieść (o) współczesnej postaci literackiej. *Horyzonty Polonistyki*, 10, s. 6–10.
- Grahoŭski, Sargej. (2008). *Zona maŭčannâ*. Minsk: Mastackaâ litaratura. [Грахоўскі, Сяргей. (2008). *Зона маўчання*. Мінск: Мастацкая літаратура].
- Kazanecki, Paweł. (2020). Białoruś 2020 – koniec epoki posowieckiej. *Więź*, 4, s. 67–81.
- Kłinau, Artur. (2022). Partyzancki model kultury białoruskiej. *Więź*, 1, s. 52–68.
- Krzewińska, Barbara. (2022). Przyczyny, przebieg i implikacje protestów na Białorusi w latach 2020–2021. W: Dawid Kobylański, Ewelina Kurowicka-Roman, Rafał Stachyra (red.), *Państwo i bezpieczeństwo – wybrane zagadnienia* (s. 73–96). Łódź: ArcheGraph Wydawnictwo Naukowe.
- Marcinovič, Viktor. (2014). *Mova. Prosta stojce pobač: da vas padyduc'*. Minsk: Knigazbor. [Марціновіч, Віктар. (2014). *Мова. Проста стойце побач: да вас падыдуць*. Мінск: Кнігазбор].
- Marmysh, Tatsiana. (2022). Folklorizm w oporze społecznym: studium przypadku Białorusi 2020–2021. *Studia Białorusienistyczne*, 16, s. 67–84.
- Nocuń, Małgorzata. (2020). Upadek wielkiego marzenia. *Znak*, 786, s. 52–57.
- Prus, Justyna. (2020). Trzy światy białoruskiej rewolucji. *Znak*, 786, s. 44–51.
- Radzik, Ryszard. (2022). Główne czynniki formowania się nowoczesnej wspólnoty białoruskiej (XIX–XXI w.). *Kultura i społeczeństwo*, 4, s. 113–158.
- Raman Baharėviča «Sabaki Ęjropy» ũlady Belarusi pryznali «ėkstrėmiŕskim matėryalam». (2022). [Раман Бахарэвіча «Сабакі Эўропы» ўлады Беларусі прызналі «экстрэмiŕским матэрыялам». (2022).]. Pobrano z: <https://www.svaboda.org/a/31856347.html> (dostęp: 15.07.2023) Rusiecka, Natalia. (2021). #EVAлюцыя беларускай прагэстнай паэзіі. *Studia Białorusienistyczne*, 15, s. 225–243.
- Świerczek, Marek. (2022). Protesty powyborcze na Białorusi jako narzędzie technologii politycznych. Hipoteza robocza. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, 27, s. 13–42.
- Zabaronenŕy kniėi ũ Belarusi: Ękstrėmiŕizm, «năpravil'naâ lŕboŕ i «nebăspečnaâ gistoryâ. (2023). [Забароненыя кнігі ў Беларусі: экстрэмiŕizm, «няправільная» лєбоў i «небяспечная»

історыя. (2023)]. Pobrano z: <https://hrodna.life/articles/zapreshhennye-knigi-belarusi/> (dostęp: 15.07.2023).

SUBMITTED: 28.07.2023

ACCEPTED: 29.11.2023

PUBLISHED ONLINE: 1.02.2024

ABOUT THE AUTHOR / O AUTORZE

Katarzyna Anna Drozd-Urbańska – Polska, Uniwersytet Warszawski, Katedra Białorusinistyki; doktor nauk humanistycznych; dr; *specjalność*: literaturoznawstwo białoruskie; *zainteresowania badawcze*: współczesna proza białoruska, geopoetyka, tożsamość.

Adres: Katedra Białorusinistyki Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Dobra 55, 00–312, Warszawa, Polska

Wybrane publikacje:

1. Drozd, Katarzyna. (2020). Kreacja bohaterów w powieści Jury Stankiewicza Kochać noc – prawo szczerów w kontekście przemian literackich przełomu XX i XXI wieku. W: Grzegorz Czerwiński, Ewa Pańkowska (red.). *Między metafikcją a non-fiction. Podmiotowość w literaturze rosyjskiej końca XX – początku XXI wieku / Между метафигцией и нон-фикшн. Субъективность в русской литературе конца XX – начала XXI века* (s. 183–195). Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
2. Drozd, Katarzyna. (2021). Czas przełomu i nadziei – obraz schyłku XX wieku we współczesnej literaturze białoruskiej na przykładzie powieści A. Klinaua *Szalom* i I. Babkoua „Chwilinka. Try historii”. *Acta Polono-Ruhena*, 26(3), s. 59–71.
3. Drozd, Katarzyna. (2021). Sytuacja języka białoruskiego po 1991 roku i jej odzwierciedlenie w literaturze. W: Weronika Biegluk-Leś, Ewa Pańkowska (red.). *Tabu w literaturze i sztuce. Wczoraj i dziś*. Kraków: Universitas.
4. Drozd, Katarzyna. (2022). Przemiany społeczno-polityczne lat 90 XX wieku a tożsamość jednostki w literaturze wspomnieniowej na przykładzie utworu Alhierda Bacharewicza „Мае дзевяностыя”. *Białorusinistyka Białostocka*, 14, s. 121–135.
5. Drozd, Katarzyna. (2023). Rola kobiety i jej ujęcie we współczesnej literaturze białoruskiej na podstawie powieści Alhierda Bacharewicza „Biała mucha – zabójca mężczyzn”. *Bibliotekarz Podlaski*, 1(LVIII), s. 141–158.